

บทที่ ๒ ยืมใช้ล้นเปลือง

ลักษณะของสัญญายืมใช้ล้นเปลือง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๐ บัญญัติว่า อันว่ายืมใช้ล้นเปลืองนั้น คือสัญญาซึ่งผู้ให้ยืมโอนกรรมสิทธิในทรัพย์สินชนิดใช้ไปสิ้นไปนั้น เป็นปริมาณที่กำหนดให้ไปแก่ผู้ยืมและผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันให้แก่แทนทรัพย์สินซึ่งให้ยืมนั้น

สัญญานี้ย่อมบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม

ยืมใช้ล้นเปลืองนี้เป็นสัญญาอีกประเภทหนึ่ง แม้วัตถุประสงค์ของสัญญาเป็นการใช้สอยทรัพย์สิน และความบริบูรณ์ของสัญญาอยู่ที่การส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม เช่นเดียวกับการยืมใช้คงรูป แต่มีลักษณะแตกต่างในข้อสำคัญดังนี้

ข้อแตกต่างกับสัญญายืมใช้คงรูป

๑. ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญา กฎหมายใช้คำว่าทรัพย์สินชนิดใช้ไปสิ้นไป กล่าวคือ เมื่อมีการใช้สอยตามสัญญา ทรัพย์สินนั้นจะเปลี่ยนแปลงภาวะความเป็นอยู่เสื่อมสลายหรือหมดสิ้นไปไม่คงรูปอยู่ในสภาพเดิม การยืมใช้ล้นเปลือง แม้ทรัพย์สินซึ่งโดยสภาพของมันเมื่อใช้แล้วหมดไปสิ้นไป แต่ก็มีบางอย่างเหมือนกัน ทรัพย์สินซึ่งใช้ไปสิ้นไปอาจมีเจตนาไม่ใช้ไปสิ้นไปก็ได้ เช่น ยืมข้าวสารไปตั้งแสดง หรือยืมบุหรี่ปิดแล้วเอามาคืน เจตนาที่เอาไปเป็นการยืมใช้คงรูป ดังนั้นการพิจารณาว่าการยืมใช้ที่คู่กรณีตกลงกันเป็นยืมใช้คงรูปหรือยืมใช้ล้นเปลืองสิ่งที่จะต้องพิจารณา คือเจตนาข้อตกลงในการยืม

๒. ผลแห่งสัญญาอีกประเภทนี้ทำให้ผู้ให้ยืม ต้องโอนกรรมสิทธิในทรัพย์สินที่ให้ยืมให้แก่ผู้ยืม ซึ่งต่างกับการยืมใช้คงรูป ซึ่งเพียงแต่มอบการครอบครองให้ใช้สอยเท่านั้น ซึ่งก็เป็นธรรมดาเพราะการยืมใช้ประเภทนี้ ถ้าไม่โอนกรรมสิทธิให้ผู้ยืมก็ไม่มีทางใช้สอยได้ เช่น ยืมบุหรี่ปูสูบ ถ้าไม่โอนกรรมสิทธิให้ไปด้วย ก็ไม่สามารถจะเอาไปจุดสูบได้ อีกประการหนึ่งที่น่าสังเกตคือทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งสัญญายืมใช้ล้นเปลือง มีได้ แต่สังหาริมทรัพย์เท่านั้น อสังหาริมทรัพย์โดยสภาพจะเป็นการยืมใช้ล้นเปลืองไม่ได้

การยืมใช้ล้นเปลืองนั้น หนี้ของผู้ยืมที่จะต้องคืนไม่ใช่คืนตัวทรัพย์สินที่ยืมไป แต่คืนทรัพย์สินอันอื่นที่อยู่ซึ่งอยู่ในเงื่อนไขของกฎหมายว่าจะเอาทรัพย์สินประเภท ชนิด และปริมาณเดียวกันมาคืน ประเภท หมายถึงว่าพวกเดียวกัน เช่น ข้าวสารกับ

ข้าวสาร น้ำมันกับน้ำมัน ชนิดหมายถึงคุณภาพของทรัพย์สินนั้น ยืมทรัพย์สินใด ก็ต้องเอาทรัพย์สินที่มีคุณภาพเช่นเดียวกันมาคืน เช่นยืมข้าวสารชนิด ๕% ก็ต้องเอาข้าวสารชนิด ๕% มาคืน หรือยืมธนบัตรของจริงไป เวลามาคืนจะเอาธนบัตรของปลอมมาคืนไม่ได้ ประการสุดท้ายคือยืมไปเป็นปริมาณเท่าใด ก็ต้องเอามาคืนเท่านั้น

๓. ข้อที่แตกต่างกันอีกประการหนึ่งคือ ค่าตอบแทนในการใช้ทรัพย์สิน ในสัญญายืมใช้คงรูปเป็นการใช้สอยได้เปล่าไม่มีค่าตอบแทน ถ้ามีค่าตอบแทนก็จะกลายเป็นสัญญาอย่างอื่น แต่การยืมใช้สิ้นเปลืองอาจตกลงกันให้มีค่าตอบแทนได้ กฎหมายไม่ได้ห้าม ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๐ ไม่ได้บอกว่าให้ใช้ได้เปล่าแต่ต้องมีการตกลงกันจึงจะเรียกค่าตอบแทนได้เช่น การยืมเงินกัน ถ้าไม่ได้ตกลงให้ดอกเบี้ย จะเรียกดอกเบี้ยในระหว่างสัญญาไม่ได้ เว้นแต่จะผิดนัด

ความสมบูรณ์ของสัญญายืมใช้สิ้นเปลือง ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๐ วรรคท้ายว่า "สัญญานี้ย่อมบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม ก็เป็นไปตามธรรมดาหลักทั่วไปของสัญญา ยืม ส่วนการส่งมอบกันอย่างไรเป็นไปตามข้อตกลงจะโดยตรงหรือโดยปริยายก็เป็นการส่งมอบที่สมบูรณ์ หากทำให้ผู้ยืมเข้าใช้สอยได้ตามสัญญา

หน้าที่ของผู้ยืมใช้สิ้นเปลือง หน้าที่ของผู้ยืมใช้สิ้นเปลืองมีอยู่ ๒ ประการดังที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา ๖๕๐ ถึงมาตรา ๖๕๒ คือหน้าที่เสียค่าใช้จ่ายและหน้าที่คืนทรัพย์สิน

๑. หน้าที่เสียค่าใช้จ่าย สำหรับหน้าที่เสียค่าใช้จ่ายนั้น มาตรา ๖๕๐ บัญญัติว่า "ค่าฤชาธรรมเนียมในการทำสัญญาก็ดี ค่าส่งมอบและส่งคืนทรัพย์สินซึ่งยืมก็ดี ย่อมตกแก่ผู้ยืมเป็นผู้เสีย" มาตรา ๖๕๑ นี้ใช้ถ้อยคำเหมือนมาตรา ๖๕๒ ในเรื่องยืมใช้คงรูปทุกประการ ที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ยืมใช้สิ้นเปลืองเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ก็เพราะสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองนั้นเป็นสัญญาไม่ต่างตอบแทนเช่นเดียวกับยืมใช้คงรูปคือเมื่อสัญญาบริบูรณ์แล้วกฎหมายกำหนดหน้าที่ให้ผู้ยืมเป็นผู้ปฏิบัติแต่เพียงฝ่ายเดียว ส่วนผู้ให้ยืมนั้นเมื่อได้โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญาให้ผู้ยืมแล้ว ก็ไม่มีหน้าที่อันใดที่จะต้องปฏิบัติอีก

๒. **หน้าที่คืนทรัพย์สิน** หน้าที่คืนทรัพย์สิน ประการแรกคือ ต้องคืนทรัพย์สินประเภท ชนิดและปริมาณเดียวกับที่ยืมให้ผู้ที่ยืมตั้งข้อกำหนดมาตรา ๖๕๐ ที่ว่า "ผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันให้แก่ทรัพย์สินซึ่งยืมนั้น" เช่น ยืมข้าวหอมมะลิ ๑ ถัง มากก็ต้องคืนข้าวหอมมะลิ ๑ ถังให้ผู้ที่ยืมหรือยืมเงินเข้ามา ๕,๐๐๐ บาท โดยไม่คิดดอกเบี้ยเมื่อถึงกำหนดใช้คืนก็ต้องคืนเงินจำนวนเดียวกันไม่ใช่คืนเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นที่ตีราคาเท่ากับ ๕,๐๐๐ บาท เช่นคืนเป็นข้าวสารหรือทองคำ วันแต่จะมีข้อตกลงกันเช่นนั้นเป็นกรณีพิเศษ ประการที่สอง ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๒ "ถ้าในสัญญาไม่มีกำหนดเวลาให้คืนทรัพย์สิน ซึ่งยืมไปให้ผู้ยืมจะบอกกล่าวแก่ผู้ยืมให้คืนทรัพย์สิน ภายในเวลาอันควรซึ่งกำหนดไว้ในคำบอกกล่าวนั้นก็ได้อีก"

การคืนทรัพย์สินในเรื่องยืมใช้สอยเปลี่ยนแปลงกฎหมาย ได้บัญญัติไว้ผิดแผกแตกต่างจากเรื่องหนี้ในบรรพช มี ป.พ.พ. มาตรา ๒๐๓ บัญญัติว่า "ถ้าเวลาอันจะพึงชำระหนี้ไม่ได้กำหนดลงไว้หรือจะอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ใช้รู้ ท่านว่าเจ้าหนี้ย่อมจะเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลัน และฝ่ายลูกหนี้ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยพลันดุจกัน" ซึ่งเป็นเรื่องหนึ่งทั่วไป แต่ในสัญญายืมโดยเฉพาะยืมใช้สอยเปลี่ยนแปลงกฎหมายบัญญัติว่า ผู้ที่ยืมอาจบอกกล่าวให้ผู้ยืมคืนทรัพย์สินภายในเวลาอันควรซึ่งกำหนดในคำบอกกล่าว เหตุที่บัญญัติไว้เช่นนี้ เพราะการยืมใช้สอยนั้น เมื่อผู้ยืมเอาทรัพย์สินไปก็เอาไปใช้สอยหมดไปสิ้นไป จะเอาคืนทันทีย่อมไม่ได้ ต้องให้เวลาผู้ยืมไปหาทรัพย์สินซึ่งเป็นประเภท ชนิด ปริมาณเดียวกันมาคืน ดังนั้น ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๒ จึงได้บัญญัติวิธีการเรียกคืนไว้เป็นพิเศษ อาจเรียกได้ว่ามาตรา ๖๕๒ เป็นบทบัญญัติยกเว้นหลักทั่วไปในเรื่องนี้ตามมาตรา ๒๐๓

การคืนทรัพย์สินนั้น ต้องคืนทรัพย์สินตามเวลาที่ตกลงกันไว้ ผู้ที่ยืมจะเรียกร้องให้ผู้ยืมคืนทรัพย์สินก่อนถึงเวลาที่ตกลงกันไม่ได้ แต่กรณีที่ผู้ยืมตายก่อนถึงกำหนดเวลาคืนทรัพย์สิน ผู้ที่ยืมมีสิทธิจะเรียกจากผู้รับมรดกหรือผู้จัดการมรดกได้ทันที โดยไม่ต้องรอให้ถึงกำหนด เพราะมีเจตนาสิทธิเรียกร้องของผู้ที่ยืม อาจขาดอายุความตามป.พ.พ. มาตรา ๑๓๕๔ วรรคสามได้โดยง่าย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๑๓/๒๕๓๔ เดิม ช. ยืมเงินไปจากโจทก์ ๖,๐๐๐ บาท ตามสัญญาจะใช้ให้เสร็จภายใน พ.ศ. ๒๕๓๔ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๓๓

ช. นาย โจทก์จึงมีหนังสือทวงถามจำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกกอง ช. ให้ชำระหนี้ จำเลยบิดพลิ้ว โจทก์จึงฟ้องให้จำเลยชำระหนี้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าแม้หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระโจทก์ก็ฟ้องให้จำเลยชำระหนี้ได้ แล้วพิพากษาให้จำเลยใช้เงินตามฟ้อง

ในกรณีที่ผู้ให้ยืมฟ้อง เรียกทรัพย์สินคืนก่อนถึงกำหนดตามสัญญา หากผู้ยืมไม่ยกกำหนดเวลาขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ก็ต้องถือว่าผู้ยืมสละข้อต่อสู้ในเรื่องระยะเวลาแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๓๑/๒๕๐๕ เจ้าหนี้ฟ้องเรียกเงินกู้ก่อนถึงกำหนดชำระ ลูกหนี้ปฏิเสธความรับผิด อ้างว่าเป็นนิติกรรมอำพรางซ่อนแสดงว่า ลูกหนี้ไม่ถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลาในสัญญาภู่นั้น เงื่อนไขเวลาจึงไม่เป็นข้อที่ลูกหนี้จะอ้างเป็นประโยชน์ได้ต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๙๘/๒๕๐๗ เจ้าหนี้ฟ้องเรียกเงินกู้ก่อนถึงกำหนดชำระ ลูกหนี้ปฏิเสธความรับผิดอ้างว่าชำระหนี้เงินกู้ตามสัญญาแล้วซ่อนแสดงว่า ลูกหนี้ไม่ถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลาในสัญญาภู่นั้น เงื่อนไขเวลาจึงไม่เป็นข้อที่ลูกหนี้จะอ้างเป็นประโยชน์ได้ต่อไป

ในกรณีที่สัญญาใช้เงินเปลี่ยนแปลงไม่ได้กำหนดให้คืนทรัพย์สินนั้น มาตรา ๖๕๒ บัญญัติว่า "ผู้ให้ยืมจะบอกกล่าวแก่ผู้ยืมให้คืนทรัพย์สินภายในเวลาอันสมควร ซึ่งกำหนดให้ในคำบอกกล่าวนั้นก็ใช้ได้" คำว่า "ก็ได้" นั้นชี้ให้เห็นว่า ผู้ให้ยืมมีสิทธิเลือกจะบอกกล่าวโดยกำหนดเวลาอันสมควรให้ผู้ยืมคืนทรัพย์สินก็ได้ หรือจะเรียกให้ผู้ยืมคืนทรัพย์สินทันทีก็ได้เช่นเดียวกัน ดังที่มาตรา ๒๐๓ วรรคหนึ่งบัญญัติไว้ว่า "ถ้าเวลาอันจะพึงชำระหนี้ได้กำหนดลงไว้ หรือจะอนุমানจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็มิได้ไซ้ไร ท่านว่าเจ้าหนี้ย่อมจะเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลัน และฝ่ายลูกหนี้ก็ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยพลันดุจกัน"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๓๓/๒๕๐๘ สัญญาภูมิได้กำหนดเวลาอันจะพึงชำระคืนกันไว้ ผู้ให้กู้ยอมเรียกให้ชำระเงินได้โดยพลัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๒๐๓ ไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวให้ชำระหนี้ ก่อนฟ้อง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๒๕/๒๕๑๙ หนี้กู้ยืมที่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาอันพึงชำระหนี้ไว้ นั้น เจ้าหนี้จะฟ้องให้ชำระหนี้ที่ฮิมไปโดยไม่ต้องบอกกล่าวก็ได้

สัญญาซื้อขายสินค้าเปลี่ยนที่มีค่าตอบแทน สัญญาซื้อขายสินค้าเปลี่ยนนั้นอาจมีค่าตอบแทน หรือไม่มีค่าตอบแทนก็ได้ สัญญาซื้อขายเงิน ซึ่งเป็นสัญญาซื้อขายสินค้าเปลี่ยนอย่างหนึ่งนั้น ส่วนมากมักเป็นสัญญาที่มีค่าตอบแทนหรือมีผลประโยชน์ตอบแทนเป็นดอกเบี้ย แต่คู่กรณี อาจตกลงกันให้เป็นสัญญาที่ไม่มีค่าตอบแทน คือไม่มีดอกเบี้ยก็ได้ ส่วนสัญญาซื้อขาย สินค้าเปลี่ยนที่ไม่ใช่สัญญาซื้อขายเงินนั้น เมื่อเป็นสัญญาที่มีค่าตอบแทน ค่าตอบแทนนี้ก็ไม่ เรียกว่าดอกเบี้ยดังเช่นสัญญาซื้อขายเงิน เช่นให้ยืมใช้เปิด ๑๐๐ ฟอง กำหนดชำระคืน ภายใน ๑ ปี และจะต้องชำระคืนเป็นใช้เปิด ๑๒๐ ฟอง เช่นนี้เรียกว่าผู้ให้ยืมได้ผลประโยชน์ตอบแทนเป็นใช้เปิด ๒๐ ฟอง และใช้เปิด ๒๐ ฟองนี้ไม่อาจเรียกว่าดอกเบี้ยก็ได้ เพราะดอกเบี้ยนั้นเกิดจากหนี้เงินเท่านั้นใช้เปิด ๒๐ ฟองนี้แม้จะเป็นผลประโยชน์ที่เกินร้อยละ ๑๕ ต่อปีก็ฟ้องร้องบังคับกันได้เพราะไม่มีกฎหมายห้ามไว้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๔๐/๒๔๑๒ การยืมข้าวเปลือกซึ่งตกลงให้ดอกเบี้ย เป็นข้าวเปลือกในอัตรา ๑ ถึงต่อข้าวเปลือกที่ยืม ๒ ดังนั้นมิใช่ดอกเบี้ยตามความหมายของกฎหมาย เพราะผลประโยชน์ที่เรียกเป็นดอกเบี้ยจะเกิดขึ้นได้จากหนี้เงิน เท่านั้น เมื่อตกลงจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนในการยืมข้าวเปลือกกันไว้อย่างไร แม้คำนวณแล้วผลประโยชน์ตอบแทนจะสูงกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปีผู้ยืมก็ต้องชำระให้ ตามข้อตกลงนั้น

อายุความ กฎหมายมิได้บัญญัติเรื่องอายุความสำหรับซื้อขายสินค้าเปลี่ยนไว้โดยเฉพาะดังเช่นสัญญาซื้อขายซึ่งบัญญัติเรื่องอายุความสำหรับค่าทดแทนไว้ในมาตรา ๖๕๕ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ไม่อาจมีการเรียกค่าทดแทนกันได้ในสัญญาซื้อขายสินค้าเปลี่ยน ในเมื่อผู้ยืมได้รับโอนทรัพย์สินมาเป็นของตนเอง จึงไม่ต้องคืนทรัพย์สินอันเดิมให้ผู้ให้ยืม ผู้ยืมมีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินอันใหม่ให้แก่ผู้ให้ยืม อายุความในเรื่องเรียกให้คืน ทรัพย์สิน ประเภท ชนิด ปริมาณเดียวกับที่ผู้ให้ยืมจึงมีกำหนด ๑๐ ปี ตามมาตรา ๑๕๓/๓๐ เช่นเดียวกับอายุความในการฟ้องร้องเรียกคืนหรือให้ใช้ราคาทรัพย์สินที่ยืม ตามสัญญาซื้อขายซึ่งรูป หรืออีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า การเรียกทรัพย์สินคืนตาม สัญญาซื้อขายซึ่งรูปและสัญญาซื้อขายสินค้าเปลี่ยนนั้น ไม่มีกฎหมายบัญญัติเรื่องอายุความไว้ โดยเฉพาะจึงต้องใช้อายุความ ๑๐ ปีตามมาตรา ๑๕๓/๓๐